

Mateja Kišek

Gašperjev kostanj

Najdebelejše slovensko drevo

"Drevesa samo na videz molčijo. V deblu nenehno z listi govorijo, s koreninami šepetajo v zemljo in z vrhov vprašujejo nebo, kam ptice jeseni letijo." (Bina Štampe Žmavc: Čaroznanke)

Slovenija se ponaša s številnimi drevesnimi naravnimi vrednotami, ki so posejane po vseh koncih naše domovine. Nekatera drevesa so visoka, druga posebno oblikovana, nekateri so mutanti, spet druga izjemno stara. Najdebelejši med vsemi dendrološkimi posebnostmi pa je evropski pravi kostanj, z ljudskim imenom Gašperjev kostanj.

Ko je bil Gašperjev kostanj le eno izmed številnih dreves v gozdu ...,

... je minilo že kar nekaj desetletij. Iz navadnega kostanja je nastalo drevo, ki nosi s seboj posebno zgodbo. Pisalo se je leto 1976, ko je v reviji *Pionir* izšel razpis za popis posebnih dreves v okolici. Razpis je bil primarno namenjen mladim, vendar se je nanj prijavil

tudi domačin iz Radeč Pavel Kavšek. Drevo je vzbudilo zanimanje strokovnjakov, saj je bilo med najdebelejšimi opisanimi drevesi. Pavel Kavšek je skupaj z naravovarstvenikom Petrom Skobernetom Gašperjev kostanj prvič natančno opisal in premeril. Prva izmera obsega drevesa iz leta 1988 je znašala 10,57 metra. Drevo je bilo najprej vpisano v sezname naravne dediščine, nato pa leta 1998 zavarovano z Odlokom o razglasitvi kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti v Občini Radeče ter razglašeno za naravni dendrološki spomenik državnega pomena.

Mogočno drevo raste na Močilnem, majhni vasi nad Radečami. Cerkvica sv. Miklavža stoji prav na vrhu Močilnega, poleg nje pa se pne velika lipa, tudi dendrološki naravni spomenik. Malokatera

Gašperjev kostanj, dendrološki naravni spomenik državnega pomena, je z 11,1 metra obsega v prsni višini najdebelejše slovensko drevo. Arhiv Mateje Kišek

slovenska vas se lahko pohvali s tako številčnimi in prijetnimi druženji vaščanov, v katerih se zrcali spoštovanje drug drugega. Gašperjev kostanj se bohota na domačiji Kiškovih, do koder se iz doline reke Sopot pride po dvokilometrski ovinkasti poti. Spred domačije se razprostire razgled na zasavski Triglav – Kum in na Svibno z razvalinami nekdanj pomembnega gradu Ostrovrharjev. Ime so si ti graščaki izbrali popolnoma pravilno, saj tako ostrega vrha, kot je vzpetina, na kateri so zgradili svoj grad, ne boste našli daleč naokrog.

Najdebelejše slovensko drevo

Zadnje uradne izmere Gašperjevega kostanja so bile opravljene v maju 2019 in so pokazale kar 11,1 metra obsega na prsni višini drevesa (1,3 metra). S tem je Gašperjev kostanj postal najdebelejše slovensko drevo. Drevo je sicer razvejano v štiri vrhove, ki so med seboj povezani s pletenico, kar omogoča večjo stabilnost v ekstremnih vremenskih razmerah (večje količine snega, žled, hud veter ...). Drevo je še vedno zelo dobri kondiciji, kljub temu da ga že kar nekaj desetletij napada kostanjev rak, ki se je bliskovito razširil tudi drugod po slovenskih gozdovih. To povzroča sušenje posameznih vej in zmanjšuje odpornost, vendar se korenjak bori s svojo izjemno življenjsko energijo, poganja nove veje, se obrašča. Na njem sta bili odkriti tudi dve vrsti gliv, žvepleni lepolutnjičar in jetrasta cevača, ki se razraščata po deblu in nekoliko slabita odpornost, kar je pričakovani pojav v njegovih letih. Drevo nudi dom številnim pticam, npr. lesne sove so že desetletja stalne prebivalke kostanjevih duplin, saj lahko v njegovi široki krošnji v miru vzgajajo svoje mladiče. Drevo pa je tako veliko, da mnogim malim živalim predstavlja ves življenjski prostor.

Skoraj štiristo let bogate zgodovine

Po ocenah strokovnjakov naj bi Gašperjev kostanj štel častitljivih 350 do 400 let. Točnega leta začetka njegove mogočne rasti žal ne bomo mogli nikoli izvedeti. Samo predstavljamo si lahko, kaj vse je že preživel in kaj vse bi nam lahko povedal, če bi znal govoriti naš jezik ali pa če bi mi razumeli njegovega. Morda se je okoli njega sprehajal že sam Janez Vajkard Valvasor, ko je hodil po deželi Kranjski in pisal o njenih lepota. Preživel je čase, ko se slovenskemu gozdu ni godilo dobro. Pred 250 leti je bila bližnja Jatna – velik smrekov gozd, ki je danes ponos domačinov in gozdarjev, popolnoma izsekana. Gašperjev kostanj je to uničevanje gozdov samo nemo opazoval in čakal, če bo morda pod udarci sekire padel tudi on sam. Pa ni. Obstal je in postal še močnejši. Preživel je obe svetovni vojni in trepetal ob eksploziji dveh bomb med drugo vojno, ki naj bi bile namenjene uničenju Zidanega Mosta, pristale pa so na Močilnem tik nad Kiškovo domačijo, le dobrih sto metrov stran od njegove krošnje. Še danes so v gozdu vidne globoke jame – posledice eksplozij, ki jih čas zlepa ne bo zasul. Pred približno štiridesetimi leti je drevo zadela strela in osrednji

vrh se je začel sušiti. Ja, veliko je kostanj doživel in preživel.

Gašperjev kostanj ponosno nosi ime svojih lastnikov, ki si ime Gašper podajajo kot štafetno palico iz ene v drugo generacijo. Pred skoraj 150 leti se je prvi Gašper kupil to domačijo in se preselil na Močilno. Takrat je kostanj postal ponos in zaščitni znak generacij Kiškovih vse do danes, ko na domačiji živi že peta generacija Gašperjevih. Pod drevesom so se odvijali *pušelsanki oz. veselice*, na katerih se je pilo tudi domače češnjevo žganje. Kdove koliko ljubezenskih zgodb je drevo tiho skrilo v svojo krošnjo. Gospodinje od nekdanj pripravljajo slastno pecivo s kostanjem, potice, marmelade, pireje, diši po domačih piškotih in domačih tortah. Kostanjev liker po domačem receptu iz plodov Gašperjevega kostanja pa je tista pika na i, ki obiskovalcu pomaga občutiti drevo v vsej polnosti, z vsemi čutili.

In danes ni pod Gašperjevim kostanjem nič drugače kot včasih, torej je pod njegovo krošnjo velikokrat zelo veselo. Kostanj pa ob tem tiho šelesti in radostno nudi globoko senco vsem, ki pridejo v njegov objem.

Podpis pisma o nameri za nadaljnje gospodarjenje z Gašperjevim kostanjem

Gašperjev kostanj je v zadnjih letih deležen posebne zaščite, saj je v interesu širše družbe, da se drevo ohrani čim dlje v čim boljšem stanju. Enajstega maja je pet podpisnikov za dobo petih let podpisalo pismo o nameri za nadaljnje gospodarjenje z Gašperjevim kostanjem. Dogodek je organiziral in vodil revirni gozdar Jože Prah, ki je tudi idejni oče te zamisli o povezovanju različnih sodelujočih strani. Drevo zaradi svoje starosti in velikosti potrebuje nekaj pomoči, zato je strokovnjak arboristike iz podjetja Tisa zbranim na dogodku predstavil načrt sanacije Gašperjevega kostanja, ki naj bi se uresničil v jesenskem času. Kakor staremu drevesu pritiče, se mu suši nekaj vej, ki jih bo treba odžagati, vrhove krošenj pa bodo ponovno povezali s pletenicami, da bo drevo lažje kljubovalo vsem morebitnim vremenskim nevšečnostim.

"Rad bi videl njegove oči ..."

Drevesa govorijo in čutijo. Tomaž Pengov v pesmi *Drevo* takole lepo pravi:

"... Rad bi slišal, kako se zasmije,
ko mu ptice naselijo veje,
ko ga zjutraj sonce pogreje,
ko svež veter v krošnjo zaveje.
Rad bi začutil, kako zadrhti,
ko ga zima ogrne v belo,
ko spomladi zeleno šumi,
rad bi videl njegove oči."

Prepričana sem, da je ob ponovnem podpisu pisma o sodelovanju pri nadaljnjem gospodarjenju z drevesom Gašperjev kostanj še posebej veselo zašelestel. Skoraj videli in čutili smo lahko to veselje vsi, ki smo se tistega dne zbrali pod krošnjo kralja vseh slovenskih dreves. ●

V preteklosti so lastniki na drevo namestili stopnice, po katerih lahko obiskovalec pride v krošnjo drevesa, danes pa so samo še okras, saj je za drevo najbolje, da ga opazujemo od daleč. Arhiv Mateje Kišek